

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
Τόμος 48, Παράρτημα 15

ANNA ΜΠΕΝΑΚΗ-ΨΑΡΟΥΔΑ

**ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ «ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ»
ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ
ΣΤΗΝ «ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ» ΤΟΥ 1834**

*Επισκόπηση της ποινικής νομολογίας
του Αρείου Πάγου των ετών 1835-1855*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΘΗΝΑ 2019

ANNA ΜΠΕΝΑΚΗ-ΨΑΡΟΥΔΑ

**ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ «ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ»
ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ
ΣΤΗΝ «ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ» ΤΟΥ 1834**

*Επισκόπηση της ποινικής νομολογίας
του Αρείου Πάγου των ετών 1835-1855*

Με τη συνεργασία της Βασιλικής Τζαλαβρά
ΜΔΕ Ποινικών Επιστημών

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΘΗΝΑ 2019

Anna Benaki

Das Recht auf ein “*fares Verfahren*” und die Rechte des
Angeklagten in der “*Strafprozessordnung*” von 1834

*Übersicht über die Rechtsprechung des Areopags
in Strafsachen der Jahre 1835-1855*

Droit à un “*procès équitable*” et droits de l’accusé
dans la “*Procédure pénale*” de 1834

*Examen détaillé de la jurisprudence pénale
de l’Aréopage des années 1835-1855*

Έφορευτική Έπιτροπή Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.

Τακτικά μέλη: Απόστολος Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ (*Πρόεδρος*), Μιχαήλ-Κωνσταντίνος ΣΤΑΘΟ-
ΠΟΥΛΟΣ (*Επόπτης*), Έμμανουήλ Ι. ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ, Άννα ΜΠΕΝΑΚΗ-ΨΑΡΟΥΔΑ, Νικό-
λαος Κ. ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ.

Άναπληρωματικά μέλη: Έπαμεινώνδας Π. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Στέφανος Δ. ΗΜΕΛΛΟΣ

Υπεύθυνος έκδοσης: Λυδία ΠΑΠΑΡΡΗΓΑ-ΑΡΤΕΜΙΑΔΗ
(Διευθύντρια Έρευνών - Διευθύνουσα Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.)

© Άκαδημία Αθηνών.

Κέντρο Έρευνας τής Ιστορίας
του Έλληνικού Δικαίου.

Άναγνωστοπούλου 14 – 10673 Αθήνα.

Τηλ. 210-3664607, 210-3664627-629,
210-3664623.

Fax 210-3664627,
210-3664630.

Academy of Athens.

Research Centre for the History
of Greek Law.

14, Anagnostopoulou str. – 10673 Athens.

Tel. 210-3664607, 210-3664627-629,
210-3664623.

Fax 210-3664627,
210-3664630.

e-mail: keied@academyofathens.gr

ISSN 1790-1006 • ISBN 978-960-404-353-8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Σύντομη ιστορική αναδρομή ...	13
§ 1. Πρώτες προσπάθειες ποινικής νομοθέτησης μετά το 1821	15
§ 2. Η ποινική νομοθεσία του 1834 επί της βασιλείας του Όθωνος	24
§ 3. Η Ποινική Δικονομία του 1834 και η εφαρμογή της. Διάγραμμα της επισκόπησης της νομολογίας	32
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Τα νομολογικά δεδομένα ..	37
§ 4. Το «νεοφανές» της Ποινικής Δικονομίας. Διαπλαστική ευχέρεια του δικαστή και συμπλήρωση κενών ..	39
§ 5. Ουδεμία ποινή άνευ νόμου (άρ. 1 ΠΝ).	42
§ 5.1. Ερμηνεία (και εφαρμογή) των ποινικών νόμων με βάση την κατ' άρ. 1 ΠΝ αρχή	43
§ 5.2. Αναδρομικότητα και ισχύς του ηπιότερου νόμου	46
§ 6. Αρχή της ηθικής απόδειξης (άρ. 92 ΠΔ)	49
§ 6.1. Έννοια της αρχής της ηθικής απόδειξης	50
§ 6.2. Αποκλίσεις από την αρχή της ηθικής απόδειξης	53
§ 7. Η υποχρέωση αιτιολογίας των ποινικών αποφάσεων (άρ. 81 και 397 ΠΔ)	58

§ 8. Η έλλειψις ακροάσεως (άρ. 407 αριθμ. 8 και 458 αριθμ. 7 ΠΔ)	68
§ 9. Η υπέρβασις καθηκόντων (άρ. 477 ΠΔ)	73
§ 10. Το αμιγώς ορκωτό σύστημα	77
§ 10.1. Μέσα υποβοήθησης των ενόρκων για την κατάρτιση της ετυμηγορίας.	80
§ 10.2. Αρμοδιότητα των Δικαστηρίων Ενόρκων και Συνέδρων	82
§ 10.2.1. «Περί του πραγματικού μέρους τῆς κατηγορίας» κρίνουν οι ένορκοι, οι σύνεδροι αποφασίζουν «περί τῆς εφαρμογῆς του Ποινικού Νόμου» (άρ. 420 ΠΔ)	87
§ 10.2.2. Ζητήματα προς τους ενόρκους: Είδη και περιεχόμενο (άρ. 429 και 430 ΠΔ)	94
§ 10.2.2.1. Το κύριο ζήτημα (άρ. 429 ΠΔ)	95
§ 10.2.2.2. Η προβληματική των ιδιαίτερων ζητημάτων (άρ. 430 ΠΔ)	99
§ 11. Ισότητα όπλων κατηγορίας και υπεράσπισης. Δικαίωμα λόγου του κατηγορουμένου και δικαιώματα του συνηγόρου υπεράσπισης	107
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	 113
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1822-1834	120
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	124
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄	125
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄	147
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄	357
ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΑ	371
ZUSAMMENFASSUNG	381

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να επεκτείνει την επί τη βάσει πηγών διεξαγόμενη ιστορική έρευνα επί του ελληνικού Ποινικού Δικαίου και της Ποινικής Δικονομίας και πέραν του συμβατικού ορίου των μετεπαναστατικών χρόνων.

Στη σύντομη ιστορική αναδρομή που προηγείται της μελέτης μνημονεύονται ενδεικτικά προηγούμενες σημαντικές εργασίες Ελλήνων ιστορικών του δικαίου επί δεσμών του Βυζαντινού και Μεταβυζαντινού ποινικού δικαίου και περί του τρόπου απονομής της ποινικής δικαιοσύνης επί Τουρκοκρατίας. Εξέχουσα θέση κατέχουν εν προκειμένω οι εργασίες του επί ετη εποπτεύοντος το Κέντρο Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου, αιμνήστου Ακαδημαϊκού Μενελάου Τουρτόγλου, που μου ενέπνευσαν την ιδέα να συνεχισθεί κατά κάποιον τρόπο χρονικά η ιστορική έρευνα επί του ελληνικού Ποινικού Δικαίου. Επίσης, Έλληνες ποινικολόγοι έχουν ασχοληθεί με τις ποινικές διατάξεις των επαναστατικών Συνταγμάτων και τις παράλληλες προσπάθειες σύνταξης γενικής ισχύος ποινικών νόμων, ενώ με αξιόλογες πραγματείες έχει σχετικά καλυφθεί και η περίοδος των απεγνωσμένων προσπαθειών του Καποδίστρια να θέσει τάξη στο δικαιοκώ χάος που επεκράτησε εξ αιτίας των παθών και ερίδων μεταξύ των Ελλήνων και επιδεινώθηκε μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια.

Οι παραπάνω συνθήκες αλλάζουν ωστόσο ριζικά, τουλάχιστον ως προς την ποινική νομοθεσία και την εν γένει απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, με την εγκατάσταση της Βαυαρικής

Μοναρχίας το 1833 και τις τολμηρές πρωτοβουλίες που ανέλαβε να διεκπεραιώσει η, λόγω της ανηλικότητας του Όθωνος, Αντιβασιλεία. Το νομοθετικό έργο επί της ποινικής νομοθεσίας, έργο σχεδόν αποκλειστικά του μέλους αυτής επιφανούς νομομαθούς Georg Ludwig von Maurer, σηματοδότησε την αφητηρία μιας νέας εποχής για το ελληνικό Ποινικό Δίκαιο.

Από αυτό το ορόσημο, λοιπόν, δηλαδή από τη σύνταξη, θέση σε ισχύ και άμεση εφαρμογή των δύο ιστορικών νομοθετημάτων του *Ποινικού Νόμου* και της *Ποινικής Δικονομίας* το 1834, εκκινεί η παρούσα μελέτη.

Τα νομοθετήματα αυτά, το πρώτο γερμανικής και το δεύτερο γαλλικής προέλευσης, ίσχυσαν αδιάλειπτα, τροποποιούμενα μερικώς κατά τις περιστάσεις, επί έναν και πλέον αιώνα και έδωσαν τις βάσεις του συγχρόνου ελληνικού Ποινικού Δικαίου. Οι δύο νέοι Ποινικοί Κώδικες, «Ποινικός Κώδιξ» και «Κώδιξ Ποινικής Δικονομίας» του 1951, που ισχύουν μέχρι σήμερα, στηρίζονται επί παρεμφερών με τα νομοθετήματα του 1834 βάσεων και συνεχίζουν τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό του ελληνικού Ποινικού Δικαίου.

Η ιστορική, λοιπόν, αναδρομή στην “προδρομική” αυτή νομοθεσία του 1834, τόσο κατά το περιεχόμενό της, όσο και κυρίως κατά την εφαρμογή της, όπως αυτή αντικατοπτρίζεται στις πρώτες δικαστικές αποφάσεις, είναι ιστορικά και ερμηνευτικά πολλαπλά χρήσιμη.

Είναι επιπλέον χρήσιμη και διότι αποκαλύπτει την από πλευράς Κοινωνιολογίας του δικαίου πολύ ενδιαφέρουσα διαπίστωση, ότι το 1834 μεταφυτεύθηκε πλήρως και ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη εξ ολοκλήρου αλλοδαπή νομοθεσία. Ειδικότερα, η ακολουθούσα μελέτη επί της νομολογιακής εφαρμογής της νομοθεσίας αυτής τεκμηριώνει ότι στην Ελλάδα έγινε ακώλυτα και χωρίς τριβές ολοκληρωτική (και όχι μερική) εισδοχή ξένου δικαίου (Rezeption). Σε αυτό συνετέλεσε, πλην της νομοτεχνικής και νοηματικής αρτιότητας των νομοθετημάτων της Αντιβασιλείας, και η υψηλή νομική κατάρτιση και ευθυκρισία των πρώτων Ελλήνων δικαστών, δια-

κεκριμένων νομομαθών από το εξωτερικό με νομικές σπουδές και δράση κυρίως στη Γαλλία και Γερμανία, όπως και άλλων παραγόντων της δίκης, π.χ. των δικηγόρων. (Γι' αυτό άλλωστε πολλοί αξιοποιήθηκαν, πέραν του δικαστικού λειτουργήματος, και ως Καθηγητές της Νομικής Σχολής του Οθωνείου Πανεπιστημίου ή μέλη του Κοινοβουλίου ή της Κυβέρνησης).

Σε σχέση με τα παραπάνω οφείλω, λοιπόν, να τονίσω παρεμπιπτόντως και έναν παρεπόμενο στόχο της μελέτης: το να καταδείξει πώς ο γενικευμένα καλούμενος, με εμφανή κατακριτική διάθεση, «καταλυτικός ρόλος των Βαυαρών» ήταν, ως προς την εισαχθείσα στην Ελλάδα ποινική νομοθεσία, πράγματι “καταλυτικός”, αλλά με αναμφισβήτητα εποικοδομητική έννοια.

Η παρούσα έρευνα εστιάζει το ενδιαφέρον της στην *Ποινική Δικονομία* του 1834 και πιο συγκεκριμένα στην εφαρμογή των ρυθμίσεών της που κατοχυρώνουν βασικές δεμελιώδεις αρχές της ποινικής δίκης, με έμφαση στα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Με το κριτήριο αυτό και με συμβατικό όριο την πρώτη εικοσαετία 1834-1855 επιλέγονται αποφάσεις του Αρείου Πάγου, οι οποίες παρατίθενται αυτούσιες στο Παράρτημα Β' και σχολιάζονται αναλόγως. Μέσω αυτών προκύπτει έμμεσα και η νομολογία των κατωτέρων δικαστηρίων της ουσίας. Παρουσιάζεται έτσι, όχι μόνο η αξία του βασικού νομοθετήματος της *Ποινικής Δικονομίας* του 1834, αλλά και το μεγάλο επίτευγμα εκείνων που επιφορτίσθηκαν με την προσαρμογή του στις δύσκολες συνθήκες της μετεπαναστατικής περιόδου. Επέτυχαν, δηλαδή, με τρόπο συστηματικό, να μετουσιώσουν σε πράξη τις πρωτοποριακές ποινικές ρυθμίσεις που ίσχυαν στην Ευρώπη και είχαν ήδη δεσμοδετηθεί στα επαναστατικά Συντάγματα, αλλά έμειναν για τους γνωστούς λόγους ανεφάρμοστες.

Ως οδηγός της έρευνας χρησίμευσαν οι κατά περίπτωση δεκτοί γενόμενοι λόγοι αναίρεσης, οι οποίοι προσδιορίζουν και την κατάταξη της ύλης. Εν τέλει, γίνεται ενδεικτική παρουσίαση της νομολογίας της σχετικής με τη λειτουργία του αμι-

γός ορκωτού συστήματος, το οποίο συνέβαλε τα μέγιστα στην εξειδίκευση και πρακτική εφαρμογή των εν θέματι θεμελιωδών αρχών.

Εν τέλει δημοσιεύονται ως ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ στην πρωτότυπη μορφή τους (Α) οι διατάξεις της *Ποινικής Δικονομίας* που απαντώνται στις σχολιαζόμενες δικαστικές αποφάσεις του Αρείου Πάγου, (Β) το κείμενο των ως άνω δικαστικών αποφάσεων και (Γ) πίνακας με τα ειδικότερα στοιχεία (αύξων αριθμός, ημεροχρονολογία, φύλλο πρώτης δημοσίευσης) των αποφάσεων αυτών. Για την ολοκλήρωση της ιστορικής εικόνας δημοσιεύονται ως πανομοιότυπα οι πρώτες σελίδες του ιστορικού υλικού.

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται σε όλους όσους συνέβαλαν στην πραγματοποίηση αυτής της μελέτης και ιδίως στον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου και στην οικεία Γραμματεία για την πρόσβαση στο Αρχείο του δικαστηρίου, στη Βιβλιοθήκη της Βουλής για την αξιοποίηση της πολύτιμης συλλογής της Εφημερίδων και άλλων δημοσιευμάτων της εποχής, στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών για την άνετη πρόσβαση στην πλούσια βιβλιοθήκη του.

Τέλος, θερμότερες ευχαριστίες οφείλω στη συνεργάτιδά μου Βασιλική Τζαλαβρά που με επιμονή και ανεξάντλητη υπομονή εργάστηκε για τη συγκέντρωση και ταξινόμηση της νομολογίας καθώς και την ανεύρεση σπανίων δημοσιευμάτων.

Η Διευδύντρια του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών, κυρία Λυδία Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη, εισέφερε την πολύτιμη εμπειρία της στην ιστορική έρευνα και συνέβαλε στην κατά το δυνατόν άρτια παρουσίαση της μελέτης. Εκφράζονται, λοιπόν, και προς αυτήν θερμές ευχαριστίες.

ANNA ΜΠΕΝΑΚΗ-ΨΑΡΟΥΔΑ
Ακαδημαϊκός
Μάρτιος 2019